

Araştırma Makalesi / Research Paper

ARTHUR'UN ÖLÜMÜ VE BATTAL GAZİ DESTANI'NI YAPISAL UNSURLAR YÖNÜNDE KARŞILAŞTIRMA

Hüsrev AKIN*
Özge DİKMEN**

Öz

Romans türü, romandan çok daha eski bir hikâye şeklidir ve içinde olağanüstü olayları ve güçleri, fantastik mekânlara yapılan yolculukları, insanüstü boyutta kahramanları, büyülü hayal âlemlerini iç içe bulmak mümkündür. Romansın kökeninde çok canlı bir hayal gücü yatmaktadır. Kahramanları konu edinen, ahlaki açıdan saflık ve kahramanlığın idealleştirildiği bir tür olan romans, klasik mitolojinin gelişmesinde son aşama olarak ortaya çıkmıştır. Romanslarda tarihî olaylara sadakat fazladır. Bunun yanında bir romansta kahraman, anlatılan hikâyesiyle birlikte hayal dünyasının malıdır ve romans ele aldığı gerçekleri abartan bir türdür. Çünkü romans yazarı okuyucuya; şan, şeref ve kahramanlık rüyalarının gerçekleştiği hayali bir dünyanın kapılarını açmayı istemektedir. Destan, önemli ve yer yer olağanüstülüklerle süslenmiş toplumsal olayları uzun ve manzum şekilde anlatan bir edebiyat türüdür ve tarihî olaylar, milletlerin gelenek, görenek ve yaşam tarzlarından izler taşımaktadır. Genellikle milletlerin varoluş mücadeleleri etrafında teşekkül eden destanda olağanüstü nitelikler kazandırılmış bir kahramanın hayatından izler bulmak mümkündür. Bu çalışmada *Arthur'un Ölümü* ile *Battal Gazi Destanı*, günümüzde roman inceleme yöntemlerinde

Geliş Tarihi/ Date Applied: 06.02.2020

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 27.05.2020

Makalenin Künyesi: Akın, H. ve Dikmen, Ö. (2020). "Arthur'un Ölümü ve Battal Gazi Destanı'nı Yapısal Unsurlar Yönünden Karşılaştırma". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 229-256.

DOI: 10.24155/tdk.2020.148

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, husrevakin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9844-1781

** Araştırma Görevlisi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, oz_gedikmen@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8828-0139

kullanılan olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân, bakış açısı, anlatıcı ve anlatım teknikleri açısından mukayese edilerek bu metinlerin yapıları ve bu yapıların işleyiş biçimleri ele alınacaktır. Etrafında şekillendikleri ana tema noktasında *Arthur'un Ölümü* ile *Battal Gazi Destanı*, bazı farklılıkları bünyelerinde barındırmakla beraber, bazı ortak nitelikleri de içerdiğini söylemek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, her iki metni oluşturan teknik unsurları kıyaslayarak romans ve destan türünün benzeyen ve ayrılan yönlerini ortaya koymaktır.

Anahtar sözcükler: Romans, destan, Kral Arthur, Battal Gazi, karşılaştırma.

Comparing *Arthur's Death* and *Epic of Battal Gazi* in Terms of Structural Elements

Abstract

The type of romance is much older than the novel, and it is possible to find extraordinary events and forces, journeys to fantastic places, superhuman heroes and magical realms. At the root of the romance lies a very vivid imagination. Romance, which is a genre about heroes, idealizing moral purity and heroism, emerged as the last stage in the development of classical mythology. Loyalty to historical events is high in romance. In addition, the hero in a novel is the property of the imagination with the story told, and the romance is an exaggerating genre. Because the romance writer; he wants to open the doors of an imaginary world where dreams of glory, honor and heroism are realized. Epic is a type of literature that describes the important and sometimes extraordinary events of social events in a long and verse manner and historical events bear traces of the traditions, customs and lifestyles of the nations. It is possible to find traces of the life of a hero whose extraordinary qualities have been gained in the epic generally formed around the existence struggles of nations. While *Arthur's Death* and the *Epic of Battal Gazi* contain some differences in their main theme, they can be said to include some common qualities of the novel and the epic. The aim of this study is to reveal similar and separated aspects of romance and epic genre by comparing both texts.

Keywords: Romance, epic, *King Arthur*, *Epic of Battal Gazi*, comparison.

Giriş

İnsan yaratılışı itibarıyla bir şeyler anlatmak, zaman zaman da içinde bulunduğu dünyanın dışına çıkmak ister. Bunun için kullanabileceği en iyi vasıta ise sanattır. Sanatın çeşitli ürünleri içinde kurmaca metinler bu amaca en iyi hizmet eden eserlerdir. Günümüzdeki kurmaca metinlerin en geniş olan romanın ilkel formlarını masal, destan, halk hikâyeleri gibi türler oluşturmaktadır. Bunlar hemen bütün toplumlarda anlatma, dinleme, hayal kurma, gerçek dünyadan uzaklaşma gibi ihtiyaçları karşılayan;

gerçeklikten uzak, çoğu zaman da hayalî unsurlar ve olağanüstü özellikler taşıyan türlerdir.

Batı edebiyatında ortaya çıkıp sonradan bizim edebiyatımıza girmiş olan romanın önceki formunu romanslar oluşturmaktadır. Romans, hem gerçek hem hayalî zaman ve mekânları barındıran, gerçek dışı anlatımı esas alan destanlar ile gerçeği esas ölçü alan romanlar arasında kalan anlatı metinleridir. Bu metinlerde hem hayalî destanlardan birtakım özellikler bulunmakta, hem de gerçek zaman, mekân şahıs vb. görülmektedir. Batıda yaklaşık 12. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyıla kadar görülmüş olan romanslar ile bizim edebiyatımızda var olan *Battal Gazi*, *Satuk Buğra Han*, *Danişmend Gazi* destanları gibi dinî destanlar aynı dönemlerde var olan ve benzer özellikler taşıyan anlatı metinleridir. Romanslarla destanlarda yüksek dinî hassasiyetle kahramanlık iç içe geçmiştir. Bu eserler tek kahraman etrafında oluşmaları, aşk unsuruna yer vermemeleri, kahramanların olağanüstü özelliklere sahip olmaları gibi ortak özelliklere sahiptirler ve çoğu araştırmacıya göre romanın bir önceki formudur. Dolayısıyla romans ve destan romana ait birçok özelliği de barındırmaktadır. Öncelikle romanın temel unsurları olan anlatıcı, bakış açısı, olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân unsurları hem romansta hem destanda var olan unsurlardır. Bu makalede romans ve destan hakkında kısaca bilgi verildikten sonra iki tür birer örnek üzerinden teknik unsurlar bakımından karşılaştırılacak ve kendi içinde benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulacaktır.

1. Romans

Avrupa edebiyatında romandan önce, anlatmaya dayalı edebî türler arasında Boccaccio tarzı hikâyeye, şövalye hikâyeleri, romanslar ve pikaresk roman gibi türler bulunmaktaydı. Bu anlatı türlerinden bizim edebiyatımızda bulunan dinî destan türüne en yakın olanı romanslardır. Romans kelimesinin kökeni Roma ordusunda yer alan paralı askerlerin konuştukları dile atfen “Latince den türetilen yerli diller”, “konuşma dili olarak kabul edilen halk dili” gibi anlamlar ifade etmekle birlikte zamanla “şövalyelik hikâyeleri”, “romantik aşk maceraları”, “manzum Orta Çağ hikâyeleri” gibi anlamlar kazanmıştır.

Geçmiş 12. yüzyıla kadar gidebilen romanslar başlangıçta mitoloji, masal ve destanlara ait unsurları fazlasıyla ihtiva etmesine rağmen zamanla daha dar bir çerçeveye yerleşmiştir. İlerleyen dönemlerde genellikle şövalyelerin ya da Hristiyanlık uğrunda mücadele veren kahraman kişilerin hayatları etrafında oluşturulan, aşk, macera ve şövalyelik konularını işleyen mensur eserlere romans denilmeye başlanmıştır (Beer, 1970: 4). Epos, yani destan devrinden sonraki dönem ürünü olan romanslar, tarihî kahra-

manların hayatlarını anlatarak her ne kadar gerçek hayata yaklaşmışlarsa da bünyelerinde mit, efsane ve epiğe ait izleri her zaman barındırmışlardır. Bundan dolayı, eğlendirirken sosyal mesajlar da vermeyi amaçlayan bu eserlerde zaman zaman olağanüstü olaylara da rastlanır. Hatta romandan en önemli farkı olarak olağanüstülük, fantezi, gizem ve alegorinin romanın temel unsurları olduğu söylenebilir. Bu unsurlar çerçevesinde romanslarda muhteşem ve harikulade olaylar detaylı, yoğun ve abartılı şekilde sunularak saray ve şövalyelik, sivilleşme ve soylu davranışlar yansıtılır ve bireysel cesaret, sadakat, onurla birlikte merhamet duygularının da altı çizilir (Abrams, 1993: 25).

Romans, her türlü zorlukla mücadele ederek kahraman olduğunu ispatlayan, Hristiyanlıkta kutsallık da atfedilen şövalyelik ruhunu yaşatan kişilerin maceralarını anlatır. Aristokrasiye hitap eden romansta maceralar sürgün, eve dönüş, aşk, arayış, çatışma, serüven, Hristiyan kimliği gibi temalar üzerinde durulur ve olayların anlatılması esnasında kahramanlık ve ahlaki saflık belirgin derecede yüceltilir.

Romansta olayların oluş biçimi yönünden her zaman akla ve mantığa uygunluk aranmaz, zaman zaman gerçek dünyanın kurallarına uymayan hadiseler yer verilir. Hatta romans dünyasında gerçeklerin abartılarak sunulduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden “romans dünyasındaki her genç bir kahraman, her rakip bir canavar ve her genç kız bir tabiat harikasıdır” (Shroder, 2017: 27). Günlük yaşamla ilgili öğelerin detaylı olarak sunularak gerçek-kurgu dengesinin sağlandığı romansta olağanüstü öğeler de sıradanmış gibi verilir. Bunun yanında ikili karşıtlıklar romansın genel özelliklerinden birisini oluşturur. Bu karşıtlıklarda tarihle efsane, geçmişle gelecek, siyasi çatışmalar ve karşıt ideolojiler harmanlanarak olağanmış gibi bir araya getirilirler (Saunders, 2004: 2).

William Scheick romansın muhtevasını şu şekilde özetler:

“Romansta tuhaf maceralar, tutkulu aşklar, kaba reddedişler, büyük engeller, ısrarcı hitaplar, hayal kırıklıkları, harika sürprizler, beklenmedik karşılaşmalar, şaşkınlığa uğratılan saraylar, zindandan kurtarılan sevgililer, öldü sanılanların kavuşması; kanlı düellolar, ıssız koruluklardan yankılanan cılız sesler, tesadüfen işitilen yaşlı yakınmalar, vahşi çöllerden yükselen iç çekişleri, görülmemiş bir kurnazlıkla yapılan şaşırtmacalar ve bütün her şeyin çok uzakta görüldüğü bir zamanda ölümlerin hayatta, düşmanlarınsa dost olduğu, acıların sevince dönüştüğü ve bütün olanaksızlıkların mümkün olduğu ve esasen hiçbir zaman olmamış, olmayacak, olamayacak şeyler olup biter.” (Scheick, 1994: 23).

Romansların en dikkat çekici yanlarından biri de mitsel motiflerden ve bunların tekrarından oluşmalarıdır. Bu mitsel motiflerin genel özelliği ise kahramanın gelişimi üzerine odaklanması, kadın kahramanın sevgisi-

nin kazanılması, yaşam-ölüm döngüsünün vurgulanması, idealler, öteki dünya, kimlik kazanma ve kendini keşfetme temalarına odaklanmasıdır. Romansta ne kadar çok olay olursa olsun, her biri mutlu sona giden ana öyküyle ilintilidir ve romansta mutlaka temel iyi bir karakter ve onunla çarpışan kötü karakterler vardır (Frye, 1973: 186-187).

Romansta yer alan kişiler birer kahraman oldukları için onların iç dünyalarına vâkıf olmak mümkün değildir. Buradaki kişiler tek boyutludurlar ve iyiler hep iyi, kötülerse hep kötüdürler. Olumlu özellikleriyle öne çıkan kişiler sadık, fedakâr, cesur, mücadeleci, iradeli, metanetli ve namusludurlar. Bunların karşısında yer alan kişiler ise bu özelliklerin tam tersi kişilik özelliklerine sahiptirler ve iyilerle kötüler her zaman mücadele hâlinde dirler. Bu mücadelenin sonunda daima iyiler kazanır. Bu durum dinlerin iyileri mükâfatlandırma, kötülerini cezalandırma anlayışına da uygundur.

Başlangıçta konuşma dili olarak ortaya çıkan romansın anavatanı Fransa'dır. Zamanla edebî bir tür formunu kazanmış, halk hareketleri, savaşlar ve istilalar gibi olaylar sonucunda da bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Geçmiş 12. yüzyıla kadar götürülebilen bu anlatı formu popülerliğini Rönesans sonrasına kadar devam ettirebilmiştir. Hatta romantizmin ilk belirtilerinin görülmeye başlandığı 18. yüzyıl ortalarından romantizmin yerini realizme bıraktığı 19. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemlerde tekrar moda olmuştur. Romansın bu dönemde moda olmasının altında romantizmle birlikte Orta Çağ derebeylik sistemi ile kahramanlık kültürüne olan ilginin artması ve libidonun idealleştirilmesi yatmaktadır (Frye, 2017: 37).

Romansın İngiltere'ye gelişi William I ve şövalyelerinin İngiltere'yi istilasıyla olmuştur. Bu dönemden sonra İngiltere'de epik olanın yerini şövalyelik konulu hikâyeler almaya başlar. Fransız romansının edebî bir tür hâline gelmesi İngiltere'de daha belirgindir (Weiss, 2004: 26). Romans türünün gelişmesi ve popülerlik elde etmesinde ön plana çıkan eserlerden biri Sir Thomas Malory'nin yazdığı *Arthur'un Ölümü*'dür (Malory, 2004). Bu eser çeşitli kaynaklardan, 13. ve 14. yüzyıllarda Kral Arthur ve yuvarlak masa şövalyeleri üzerine yazılan şiirlerden derlenmiştir ve Malory bu derlemelerden elde ettiği malzemeyi gereksiz bulduğu unsurlardan arındırarak tutarlı bir yazınsal metin hâlinde ortaya koymuştur.

1.1. *Arthur'un Ölümü* Romansı Hakkında

Kral Arthur ve yuvarlak masa şövalyelerini konu edinen 15. yüzyıl yazar-çevirmeni Sir Thomas Malory'nin 1845 yılında yayınlanan *Arthur'un Ölümü* adlı eserinde Orta Çağ romanslarında dikkati çeken şövalyelik olgusu merkeze yerleştirilir. Eserde, efsanevi bir karakter olan Kral Arthur ve şövalyelerinin maceraları anlatılmaktadır ve yazıldığı çağın toplumsal,

ahlaki, dinî, kültürel ve ekonomik hayatına ilişkin önemli bilgiler bulmak mümkündür. 15. yüzyıl şövalyelik idealine değinilen eserde Camelot'un çökmesi onun ayakta durmasını sağlayan ahlaki değerlerin çökmesine bağlanır. Şövalyelik kavramının tamamlayıcısı olarak kabul edilen asalet, yiğitlik, doğru sözlü olmak, dindarlık ve dinî değerlere saygı, zayıf olanı korumak, vatani sevmek hem bireyi onurlu kılmakta hem de ulusu ayakta tutmaktadır. Eserin kahramanı Arthur, şövalyelik kurumunun ve şövalyelik idealinin kendisi olarak kabul edilmektedir ve Arthur ile şövalyeleri yiğitliğin, cesaretin ve dindarlığın temsilcisidirler. “Ayrıca gerek gerçek bir tarihî kişilik, gerekse idealize edilmiş bir romans kahramanı olarak Arthur'un İngiliz tarihinin mitleştirilmesindeki işlevi ve adalet simgesi kudretli bir yönetici rolü yadsınamaz.” (Çalın, 2006: 48).

Eserde kısaca Kral Arthur'un krallığının yükseliş ve çöküşü anlatılmaktadır. Arthur kral olduktan sonra ülkesinde barışı ve huzuru sağlar, Roma İmparatorluğu'na karşı çıkar, yuvarlak masa şövalyeliği etrafında vücut bulan şövalyelik kanunlarını ülkesinde hâkim kılmaya çalışır. Kutsal Kâse arayışından sonraki süreçte araya giren bireysel kavgalar ve en iyi şövalye olarak kabul edilen Lancelot ile Kraliçe Guinevere aşkıyla şövalye ahlakında meydana gelen çöküş Camelot'un da çöküşünü getirir.

2. Destan

İslamiyetin kabulünden sonra edebiyatımıza yerleşen ancak ilk defa ne zaman kullanıldığı bilinmeyen destan kelimesinin aslı Farsçadaki dâstân sözcüğüdür ve Batı edebiyatındaki epope karşılığı olarak kullanılır. Aynı zamanda âşık edebiyatında bir nazım şeklinin de adı olan destan, “mesel/masal, hikâye, efsane, menkıbe, kıssa” gibi anlamlara da gelmektedir.

Milletlerin vicdanında derin tesirler bırakan, hemen milletin tamamını etkileyen/ilgilendiren olayları konu alan destanlar savaşlar, kahramanlıklar, tabii afetler, yaratılış, kendi türeyişleri, inanışlar üzerine de ortaya çıkmışlardır. Başlangıçta sözlü ürünler olarak ortaya çıkan destanlar gelecek içinde genişler ve bir zaman sonra da yazıya geçirilir. Bu özelliğiyle destanlar dönemleri itibariyle sözlü ve yazılı dönemlere ayrılabilir. Asırlar boyunca sözlü olarak nesilden nesile aktarılan destan usta bir şairin kendi üslubu ile yazıya geçirildiğinde artık o milletin yazılı ürünü hâline gelir.

Destanların oluşumunda iki unsur olmazsa olmaz durumdadır: Bunlardan birincisi milletin tamamını ilgilendiren bir olay, ikincisi de bu olayda etkili rol oynayan kahramandır. Bu açıdan bakıldığında destanı bir kahramanın biyografisi olarak da görmek mümkündür. Ayrıca destanın şiirsel bir üslubunun olması, esas konunun anlatıldığı kısımlar ile farklı epizotlarla bir bitiş bölümünün olması da destanın özellikleri arasında gösterilebilir.

Destanların tamamında öne çıkan ortak özellik kahramanlık ve kahraman kültürüdür. Mitolojik kahramanlarda yarı insan yarı hayvan ya da yarı insan yarı tanrı özellikleri görülürken, zamanla ortaya çıkan tarihî destanlarda kahramanlar tanrısal veya hayvani özelliklerinden uzaklaşarak yüce idealler uğrunda savaşan üstün nitelikli insanlar olarak karşımıza çıkarlar. Ancak her hâlükârda destan kahramanları en basit özellikleriyle bir tip olarak metinlerde yer alırlar. Bu kişilerde karakter özellikleri neredeyse hiç görülmez. “Kahraman fonksiyonel olduğu için, karakter değil tip halinde bulunmak zorundadır.” (Çetindaş, 2014: 50).

Destanlar millî olup bir milletin ortak değer ve kabullerini dile getirmektedirler. Ferdî olmayıp toplumsal bir nitelik gösteren destanlarda da millî bir ülkü ifade edilmektedir. Olayların belli bir kahramanın etrafında teşekkül ettiği destanlar doğrudan tarihî belgeler olmayıp tarihten önemli izler taşımaktadırlar. Destanlar genellikle manzum olmakla birlikte nazım-nesir veya nesir şeklinde yazıya geçirilmiş olan destanlar da mevcuttur.

Destanları doğal ve yapay destanlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Doğal destanların genellikle söyleyenleri belli değildir ve çekirdek, oluş, tespit safhalarından geçerek destan niteliği kazanmaktadırlar. Zeki Velidî Togan’a göre mükemmel bir destanın oluşabilmesi için destanın belli safhalardan geçmesi gerekmektedir. İlk safhada; destanın oluşmasına doğal olarak meyilli bir millet veya boy, çeşitli devirlerde zihinleri meşgul eden olaylar, maceralı toplum hayatı veya heyecan verici dinî ve fikrî hayat gelenekleri yaşamakta ve bütün bunlar o toplumun halk şairleri tarafından küçüklü büyüklü destan parçaları hâlinde dile getirilmektedir. İkinci safhada; daha sonraki devirlerde millet ciddi medeni etkilere kapılmamış ve bütün milleti ilgilendiren yeni büyük sarsıntılar geçirmiş ise bu büyük olayın etrafında eski destan hatıraları toplanmaya başlar. Üçüncü safhada toplumun bir bölümü, yüksek bir medeniyet seviyesine yükselir. Aydın bir halk şairi, millet fertlerinin zihinlerinde bir bütün şeklini almayı doğru ilerleyen millî destanı, belirli bir plan dâhilinde tertip ve tanzim ederek ona yazılı bir şekil verir (Togan, 1931: 4). Yapma destanlar ise söyleyeni belli olan destanlar olup bazı şair ve yazarların kendi milletlerinden seçtikleri heyecanlı ve önemli olayları bazı hayal unsurlarıyla bezeyerek hikâye etmeleri ile vücuda gelmektedir. “Destanlar ister doğal ister yapay destanlar olsun, milletlerin kaderi üzerinde kesin ve şaşmaz rolleri olan insanlar ile milletleri derinden sarsan olaylar üstüne söylenen, şiir-düzyazı karışık, olağanüstülükler barındıran anlatılardır.” (Kavruk ve Durukoğlu, 2012: 20-21).

Türk edebiyatındaki destanlar konularına göre şu başlıklar altında değerlendirilebilir: 1- *Millî Destanlar*. Tarihi bilinemeyecek kadar eski devirlerde ortaya çıkan, kahramanlık, din vs. olaylarını konu alan destanlardır. Bu destanlarda milletin kahramanlık, şecaat, merhamet, aşk vb. hasletleri genel olarak bir kişide toplanır, onda ortaya konur. Zaman içinde de bir şair ortaya çıkarak bu destanı yazıya geçirir. 2- *Dinî Destanlar*. Bu destanlar Türklerin Müslüman olmasından sonra ortaya çıkan destanlardır. Millî destanlarda görülen alp tipinin yerini bu destanlarda gazi tipinin aldığı görülür. Bu destanların ortak özelliği "i'lâ-yı kelimetullah" idealinin temsilcisi olan kahramanların etrafında teşekkül etmiş olmalarıdır. Battalnâme, Danişmendnâme gibi destanlar bunların örneklerindedir. 3- *Kahramanlık Destanları*. Halka liderlik yaparak gerektiğinde tek başına da mücadele eden Alp Er Tunga, Oğuz Kağan, Köroğlu gibi kahraman şahıslar etrafında oluşan bu destanların İslamiyetten önce ve sonra örneklerini görmek mümkündür. 4. *Halk Destanları*. Savaş, deprem, felaketler, yangın, salgın hastalıklar, ünlü kişilerin hayatları, mizahi destanlar, toplumsal taşlama veya yergi mahiyetinde olan bu destanlar halk diliyle yazılmış manzumelerdir.

2.1. *Battal Gazi Destanı Hakkında*

Taberî, Mes'ûdî, İbn Kesir gibi kaynaklarda adının Abdullah, lakabının da Arapçada "kahraman" anlamına gelen Battal olduğundan bahsedilen tarihî bir şahsiyetin menkıbevi hayatını Müslüman Türklerin gözüyle anlatan destani bir halk hikâyesidir. Battal, Türkler arasında Battal Gazi, Seyyid Battal veya Seyyid Battal Gazi unvanlarıyla şöhret bulmuştur. Kaynaklardaki bilgilerden anlaşıldığına göre Battal Gazi 98/717-122/740 yılları arasında Rum seferlerine katılmış, "122/740 yılında bugünkü Afyonkarahisar yakınlarında bulunan eski Akroinon mevkiinde vukua gelen büyük muharebede öldürülmüştür." (Boratav, 1979: 344).

Battal Gazi menkıbeleri mensur ve manzum olarak asırlar boyunca anlatılagelmiştir. Eserin bilinen en eski nüshası mensurdur ve kim tarafından hangi tarihte kaleme alındığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak eserde Anadolu'nun tam olarak fethedildiğine dair bir işaretin bulunmaması, İstanbul'un muhasara edilmesi gibi bilgilerden hareketle destanın 11-13. yüzyıllar arasında ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Manzum olan *Battal Gazi Destanı* ise Darendeli Bekâî tarafından 1183/1769'da Silahtar Mehmet Paşa'ya sunulmak üzere yazılmış 6600 beyitlik bir eserdir. Bilinen iki nüshasından birisi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde TY. 88 numarada kayıtlıdır, diğeri de Dehri Dilçin'in özel kütüphanesindedir (İz ve Kut, 1985: 357).

Battal Gazi Destanı, peygamber soyundan gelen bir gazi tipinin İslamiyeti yaymak için verdiği olağanüstü mücadeleleri anlatmaktadır. Destana anlatılanlara göre Battal Gazi'nin geleceği, Rum diyarında büyük fütuhatlar yapacağı, kiliseleri yıkıp yerlerine mescitler ve camiler yapacağı Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir. Eserde bahsedilen gazalar genellikle Malatya ve civarında geçmektedir. Bununla beraber eserde Battal Gazi, denizaşırı memleketlerde, Kafdağı gibi masal diyarlarında da çeşitli savaşlara girmektedir. Destandaki olayların zaman zaman tarihî hadiselerle benzerlik göstermesinin yanında¹ Battal Gazi'nin devlerle savaşması, Cazu ile maceraları, Mağrib seferi gibi olayların varlığı destanda tarihî olaylarla hayalî masal unsurlarının karışmasına sebep olmuştur.

Destanın esas kahramanı olan Battal Gazi, daha küçük yaşlardan itibaren cesareti ve yiğitliğiyle öne çıkan birisidir. O Aşkar adındaki atına biner, hiçbir şeyden korkmadan farklı yerlere gider, gittiği yerlerde akli ve kuvveti sayesinde düşmanlarını alt eder. Onun komutanı olduğu ordular düşmana karşı amansız mücadeleler içine girer ve her defasında düşmanı hezime uğratar. Battal Gazi destan boyunca defalarca esir düşse de her defasında kurtulur. Battal Gazi'nin destanda öne çıkan özelliklerinden biri de dinine son derece bağlı olmasıdır. Dinin her türlü emrini yerine getirdiği gibi yasaklarından da azami derecede kaçınır. Zaman zaman kerametler gösterdiği de görülür. İslami ilimlerde derin bir bilgiye sahip olduğu gibi Hristiyanlık üzerine de hayli geniş malumata sahiptir. Tartışmaya girdiği keşiş ve papazlar onun fikirleri karşısında mağlup olurlar. Battal Gazi'nin "*mefkûresi Rum diyarını İslam dairesine sokmak ve bu uğurda şehit olmaktadır; yoksa mesela mal ve ganimet kaygusu gibi ferdî emellere yabancıdır. Her vesile ile aldığı büyük ganimetleri gazilere bol bol dağıtarak kendisi gayet fakirane bir şekilde yaşar.*" (Köprülü, 1980: 256). Battal Gazi'nin bütün bu özellikleri onun gazi tipinin tam bir örneği olduğunu gösterir.

Battal Gazi Destanı'nın esas konusu hilal-haç mücadelesi olup bir tarafta İslam halifesi, diğer tarafta ise Bizans Kayseri vardır. Destanda Kayser, güçlü ordusuyla Malatya üzerine seferler düzenlemekte ve her defasında Battal Gazi'nin kumandanı olduğu İslam ordusuna yenilmekten kurtulamamaktadır. Destan boyunca Battal Gazi, sadece Anadolu'da Kayser'in güçlü ordularıyla mücadele etmekle kalmaz, Anadolu dışında Müslümanların olduğu Mağrib, Hindistan gibi uzak diyarlara da savaşmaya gider. Destanın son bölümünde ise Medine'ye yerleşen Battal Gazi'nin yeniden Anadolu'ya gelmesi ve orada şehit olması anlatılmaktadır (Demir ve Erdem, 2006: 104). Destanda baştan sona dinî hâkimiyet açık bir şekilde

1 Battal Gazi'nin tarihî şahsiyeti ve destandaki olayların tarihî olaylarla olan irtibatı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Boratav, 1979: 343-345.

görülmektedir, Battal Gazi'nin şahsında maddi kuvvet ile manevi kuvvet birleşmekte hatta manevi kuvvetin ağır bastığı görülmektedir. Destanda tarih ve menkıbe unsurları ayırt edilemeyecek şekilde birbirine karışmış durumdadır. *Battal Gazi Destanı*, “*destani bir metin olmasına rağmen, içerisinde, Türk masal ve halk hikâyesi geleneğinden miras olarak devralınmış motiflere çokça yer verilmiştir.*” (Kavruk ve Durukoğlu, 2012: 32).

Müslüman Türkler arasında her zaman sevilen bir kahraman olan Battal Gazi'nin hikâyeleri geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Ancak Battal Gazi'nin en çok yayıldığı yer Anadolu olmuş, hatta onun şahsiyeti etrafında mahallî olarak farklı menkıbeler ortaya çıkmıştır. Bunun neticesi olarak da Anadolu'nun çeşitli yerlerinde makamları yapılmış, birçok kaya, mağara ve mezarda onun hatırası devam etmiş, hikâyeleri başka evliyalardan menkıbeleri ile birleştirilerek anlatılmıştır.

3. Arthur'un Ölümü ve Battal Gazi Destanı'nın Yapısal Ögeler Yönüyle Kıyaslanması²

3.1. Olay Örgüsü

Romansta olaylar geçmiş zamanda geçer, olağanüstülüklerle doludur ve mit, efsane ve epiğe ait unsurlar iç içe geçmektedir. Romansta savaş, macera, aşk, arayış, çatışma gibi temalar işlenmektedir. Romans, muhteşem ve harikulade olayları detaylı, yoğun ve abartılı bir şekilde sunmaktadır. Romansta mitsel motiflere yer verilmekte olup ne kadar çok olay olursa olsun her biri mutlu sona giden ana öyküyle ilintili durumdadır. İlginç olayları merkeze alan romansta kişilerin karakter özellikleri üzerinde fazla durulmamaktadır. Olağanüstü olay ve kahramanların, iyi ile kötü arasındaki mücadelelerin anlatıldığı romansta iyiler çok iyi ve kötüler çok kötü olup, bazen kötüler pişmanlık duyar ve iyi bir insan olurlar. Olayların yönetilmesi ve mutlu sona ulaşılması için tanrısal güçlerin araya girmeleri durumuyla da sık sık karşılaşılmaktadır. Olay örgüsünde ikili karşıtlıkların dikkat çekmekte olduğu romansta gerçek ile kurgu âdeta iç içedir:

“Orta Çağ romanslarında, olay örgüsünü oluşturan parçalar arasında organik bir bütünlük yoktur. Tersine, birbirini izleyen karmaşık olayları içeren bir serüven ağı bulunur. Kişi çözümlenmeleri ya da düşünsel konular yerine hareket ön plana çıkar. Olayların karmaşıklığı ve yoğunluğu nedeniyle çoğu zaman birden fazla düğüm noktasına rastlanır. Romansta olay örgüsü gevşektir. Ardıllık ilkesine göre sıralanan olaylar arasında, tıpkı düşlerdeki gibi, kopukluklar veya bağlantısızlıklar olabilir. Birbirini izle-

2 Makalenin buradan sonraki inceleme kısmında *Battal Gazi Destanı* ve *Arthur'un Ölümü* için iki eser kullanılacak, ilgili yerlerde sadece sayfa numarası verilecektir:
Kavruk, H. ve Durukoğlu, S. (2012). *Battalname*. İstanbul: Malatya Kitaplığı.
Malory, T. (2004). *Arthur'un Ölümü* (Çev. Mina Urgan). İstanbul: Sel Yayıncılık.

yen olaylar, yazarın vermek istediği ileti için en uygun ortamı oluşturan yapıyı ön alana taşırlar” (Çelik, 1997: 21).

Orta Çağ romanslarında yer alan bazı olayların bir başka özelliği de gerçekdışı olmalarıdır. Bu romanslarda genel olarak akıl ve mantık dışı rastlantılar, harikulade olaylarla düğümler atılır; bu düğümler yine tesadüfler olağanüstü olaylarla çözüme ulaşır. “*Romanslarda kimi zaman olay örgüsü simgesel nitelikler taşır. Yüzeysel düzeydeki olaylar dizisinin ardında, derin yapıyı daha farklı anlam düzeyleri oluşturur. Bu nedenle, bu tür romanslar anlam zenginliği açısından daha karmaşık bir yapıya sahiptir.*” (Çelik, 1997: 21- 22).

Destanda gerçek ve olağanüstü olaylar iç içe geçmiş, tarihte yaşanmış birtakım hadiseler olağanüstü hâllerle süslenerek aktarılmıştır. Destanda kimi zaman milletin yaşadığı tarihî olaylardan yansıyan dış düşmanlar ve başka milletlerin kahramanları ile mücadeleler, kimi zamansa insanlarla olağanüstü varlıklar arasındaki mücadeleler kendisine yer bulmaktadır. “*Türk epik destan geleneğinde birbirinden müthiş savaşlar, mücadeleler ve olaylarla işlenen konuların çekirdeği anlamında temaları; hak ve adalet, iyi, doğru ve dürüst olanın kazanması ve bunun tersi olan olumsuz kavramlarla ifade edilen kötü, yanlış ve yalancuların bir şekilde ele geçirdikleri güç ve kuvvete dayanarak tesis ettikleri yapıların zulüm kaynağı ve mekanizması olarak sonsuza kadar devam edemeyecekleri gerçeğidir.*” (Çobanoğlu, 2015: 100).

Arthur’un Ölümü bir kahramanlık, soyluluk, aşk ve ihanet öyküsüdür. Olay örgüsü serüven olgusu üzerine kurulu bir özellik göstermektedir. Olay örgüsünde olağanüstülükler sık sık karşımıza çıkmakta; savaş, macera ve aşk temaları detaylı ve abartılı bir şekilde işlenmektedir. Bölümlere ayrılmış olan eserin her bölümünde farklı bir tema bulunmakla birlikte, bütününde olay örgüsü noktasında bir tutarlılık söz konusudur. “*Kitabın birinci bölümü romans havasındayken diğerleri epik özellikleri ve askerî tarihçe özellikleri gösterir; Arthur’un Guinevere ile evlenmesi ve çeşitli şövalyelerin kahramanlıkları tekrar romans atmosferini hissettirir; masalsı öğeler ve doğüstü güçlere, büyüye dair hikâyeler ise kitabın halk hikâyesi kısmını oluşturur. Dinî mistisizm bağlamında ele alınan konu ise Kutsal Kâse’nin aranma macerasıdır.*” (Çalın, 2006: 51). Eser; Orta Çağ toplumu, aşk, çatışma, şövalyelik kavramına özgü temalarıyla tarih ile edebiyatın iç içe geçtiği, gerçek ile kurgunun karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu bir metindir.

Battal Gazi Destanı’nda Battal Gazi adlı kahramanın din uğruna yaptığı savaşlar anlatılmakta olup, olay örgüsünde olağanüstülükler kendisini göstermektedir ve olay örgüsü ikili karşıtlıklar üzerine oturtulmuştur.

Müslümanlığı yaymak için İslam dışı unsurlarla savaşan Battal Gazi; aynı zamanda büyücü, cadı ve dev gibi olağanüstü güçlerle de savaşmaktadır. Battal Gazi düşman karşısında zor durumda kaldığı kimi anlarda olayların yönetilmesi ve mutlu sona ulaşılması için Allah'a yalvarmakta ve başarıyı elde etmektedir. Bu noktada manevi kudretin varlığı devreye girmektedir.

Her iki metinde de olay örgüsünde karşımıza çıkan önemli motiflerden biri şekil/kılık değiştirmedir. *Arthur'un Ölümü*'nde, Arthur'un babası kral Uther Pendragon kâhin Merlin'in verdiği akıl ile sevdiği kadına kavuşmak için Titagil isimli dükün kılığına girer (s. 21). Sir Launcelot Sir Kay'ın zırhını giyerek, kıyafet değiştirmiş bir hâlde yolculuk eder ve bir şövalyeyi yener (s. 187-189). *Battal Gazi Destanı*'nda da Battal Gazi şekil değiştirerek birçok sorunun üstesinden gelmektedir. Metnin birçok yerinde bu motif karşımıza çıkmaktadır. Metinde Battal Gazi tebdilikiyafet yapmak suretiyle, düşmanla yapılan bazı savaşların kazanılmasında büyük başarılar göstermektedir (s. 97, 100, 103, 108, 109, 122,123, 131).

Arthur'un Ölümü'nde ve *Battal Gazi Destanı*'nda savaş olgusu olay örgüsünün temelinde yer almaktadır. Amaçları birbirinden farklı olan bu savaşlarda kimi zaman olağanüstülükler kendisini göstermektedir. Her iki metinde de asıl kahramanların başarılarının altı çizilmektedir.

Arthur'un Ölümü'nde Excalibur isimli kılıç önemli bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde geçen efsaneye göre, ülkenin kralı olmak isteyen bir mucize göstermesi gerekmektedir. Babası Kral Uther Pendragon öldüğünde, şövalyeler kiliseye giderek yeni bir kral bulmalarına yardımcı olması için Tanrı'ya yalvarırlar. Kiliseden çıktıklarında kilise bahçesinde kocaman bir taş görürler. Taşın üzerinde bir örs vardır, örs bir kılıç saplanmıştı. Üzerinde altın harflerle bu kılıcı taştan ve örsten kim çekebilirse, onun kral olmaya hak kazanacağı yazılıdır. Bütün şövalyeler dener; ama hiçbiri kılıcı yerinden kıpırdatamaz. Arthur kılıcı taştan çekebildiği için kral olur. Bu kılıç bazı olağanüstü niteliklere sahiptir (s. 24-27). *Battal Gazi Destanı*'nda da Battal Gazi'nin kılıcının çok keskin olduğu, bir vuruşta düşmanlarının gövdesini ikiye böldüğü anlatılmaktadır (s. 79) ve bu kılıç pek çok yerde süngü olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca Battal Gazi'nin Hızır tarafından ona verilmiş olan üç adet oku vardır (s. 244) ve kalkanı da çok büyük güzrlere bile dayanacak kadar sağlamdır: "*Ol mel'un nâ-bekâr meydana at sürdi, omuzunda taga benzer beş yüz batman güzr heybetle irdi, havâle eyledi. Ca'fer Güştâb kalkanın karşu virdi, güzr dokundi, bir kılına hatâ gelmedi, Hak te'âlâ sakladı.*" (s. 79).

Her iki metinde de olay örgüsüne olağanüstü bir nitelik kazandıran rüya ve kehanet motiflerine sıkça yer verilmektedir. Öyle ki kahramanların doğumundan ölümüne kadar olan süreçte bu motifler olay örgüsünün pek

çok noktasında kilit rol oynamaktadır. *Arthur'un Ölümü*'nde Yüz Şövalyeli Kral'ın gördüğü rüya (s. 36), Kral Arhur'un rüyaları (s. 47), Merlin'in kehanetleri (s. 68, 72), Sir Bors'un gördüğü rüyalar (s. 688-689, 693-694), Sir Launcelot'un gördüğü rüyalar (s. 672-673), Sir Gawaine'in gördüğü Camelot'un sonunu haber veren rüya (s. 678-679) olay örgüsünde kırılma noktaları olarak önemli yer tutmaktadır. *Battal Gazi Destanı*'nda Battal Gazi'nin doğumu, ismi ve fiziksel ve karakter özellikleri babası Hüseyin Gazi'nin gördüğü rüyada ortaya konulmaktadır (s. 70). Rüya, metinde âdetâ gelecekteki olaylar için bir mesaj niteliği göstermektedir. Ayrıca gördükleri rüyalar sayesinde kâfirler hem Battal Gazi'yi serbest bırakmakta hem de Müslüman olmaktadır (s. 97, 105, 119, 124).

Arthur'un Ölümü'nde ve *Battal Gazi Destanı*'nda büyü ve sihir kavramları olay örgüsünde karşımıza çıkan ortak bir noktayken hizmet ettikleri amaç bakımından aralarında farklılık vardır. *Arthur'un Ölümü*'nde Merlin yaptığı büyülerle Kral Arthur'a yardımcı oluyorken (s. 55), *Battal Gazi Destanı*'nda İslam dini mensupları sihir ve büyüye itibar etmemekte, Hristiyan beyleri ise Battal Gazi'yi mağlup edebilmek adına sihirden medet ummaktadırlar. Metinde cadılarla da mücadeleye giren Battal Gazi sihirlere karşı dua okuyarak cadıları ve sihirlerini yok etmektedir (s. 242-246). Battal Gazi esaret altındaki Müslümanları kurtarmak için devlerle savaşır, onları yener (s. 207-210).

Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi iki eserde de gerçek hayattan alınan olayları olağanüstü motiflerle süslenerek anlatılmıştır. İki eserin de kahramanları olağanüstü kahramanlıklar sergiler ve normal insanın başaramayacağı işlerin üstesinden kolaylıkla gelirler. Hem Kral Arthur hem Battal Gazi düşmanlarıyla mücadele ederken sadece kaba kuvvete başvurmazlar, aynı zamanda zekâlarını da kullanarak düşmanı alt ederler. Her iki metinde rüya ve kehanet kahramanları zor durumlardan kurtaran birer motif olarak karşımıza çıkar. Bütün bu özellikler *Arthur'un Ölümü* ile *Battal Gazi Destanı*'nın olay örgüsündeki benzerliklerini ortaya koymaktadır.

3.2. Şahıs Kadrosu

Romanslarda geniş bir şahıs kadrosu bulunmakla birlikte olaylar destanlara benzer şekilde bir kahraman etrafında gelişir. Bu romans kişisi olayların gelişimi sırasında aşama aşama mücadelesini ortaya koyarak kendisinin kahraman olduğunu ispatlar. Böylece bütün anlatı onun etrafında şekillenir. Fakat romansta ortaya konan bu kahraman tipiyle “gerçek insan” modeli ortaya konmaz. Romansta yaratılan kişiler “çeşitli ruh hallerinin somut (alegorik) sembolleridir. Jung'un ‘libido’sunu, ‘anima’sını bulduğumuz eserler romanslardır. Romanslardaki kadın ve erkek kahra-

manlar ve kötü karakterler, evrensel tipler (arche-types)i yansıtan birer gölgedirler.” (Frye, 2017: 36). Her biri birer kahraman olan romans karakterlerinin eylemleri ön plana çıkarılmakta, iç dünyalarına pek de girilmemektedir. Romans metni olay ağırlıklı gelişir ve anlatı göstermeye dayalı bir anlatım tarzıyla devam eder. Romans kişilerinin özellikleri de olaylarla birlikte ortaya çıkar. Başta romans kahramanı olmak üzere bütün romans kişilerinin kişilik özelliklerine çok fazla değinilmez, bunun yerine olaylar karşısında verdikleri tepkiler ve aldıkları kararlarla ön plana çıkarlar. Bu özellikleri onları gelişim göstermeyen, her zaman “iyi” veya “kötü” olarak niteleyebileceğimiz birer düz karakterler hâline koyar. Romans boyunca da bu kişilerin herhangi bir gelişim göstermesi beklenmez. Romansta birinci derecedeki kişilerin yanında “arketipsel, söylencesel, alegorik özellikler gösteren, varlıkları simgesel anlamlar taşıyan kişiler [de] bulunur. Tek başlarına birer birey olarak romans kişileri çoğu zaman soyut kavramları temsil ederler.” (Çelik, 1997: 42-44).

Destanlarda idealize edilerek sunulan şahısların başında alp/gazi tipinin temsilcisi olan destan kahramanları gelmektedir. “Destanlarda, yapılan seferler esnasında destan kahramanlarının kahramanlıkları ortaya çıkmakta ve onların ne büyük ‘yapılmayanı yapacak, başarılmayanı başaracak’ kahramanlar oldukları işlenmektedir.” (Çobanoğlu, 2015: 100). Destan kahramanlarının savaşçılık ve yiğitlik nitelikleri ön plana çıkarılmakta olup iç çatışmaları, psikolojik durumları, geçirdikleri değişim ve dönüşümler destanlarda yer almamaktadır.

Romanslarda şövalyelik önemli bir toplumsal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaşçı kimliği ön plana çıkan şövalyelerin cesaret, kahramanlık, asalet ve dürüstlük gibi niteliklerinin altı çizilmektedir. Tanrı'nın adamları olarak görülen şövalyelerin Tanrı'nın emirlerine uyması, kiliseyi müdafaa etmesi gerekmektedir. Kendini güçsüzleri korumaya adanması gereken şövalyenin ülkesini sevmesi, düşmanı ile mücadeleden kaçınmaması, kâfirlere karşı durmadan ve merhamet etmeden savaşması, sebepsiz olarak birilerine zarar vermemesi, kılıcını sadece gerekli olduğu zaman kullanması gerekmektedir (Gautier, 1965: 42).

Arthur'un Ölümü'nde şövalyelik idealinin ilk adımı olan savaşçılık özelliği belirgindir. Kral Arthur aslan kadar cesur ve gözü pek birisi olarak nitelendirilmektedir. Metinde onun iyi bir yönetici olmasından çok fiziki güç ve kudretinin altı çizilmektedir. Onun yendiği düşmanlar karşısında gösterdiği kahramanlıklar epik bir üslupla anlatılmaktadır. Arthur'un dünyaya gelişi ve kral oluşu noktasında olağanüstü unsurlar ön plana çıkarılmasına ve Arthur'un danışmanı Merlin'in kâhin olmasına karşın, Arthur ve şövalyeleri çoğu zaman savaşları gösterdikleri kahramanlıklarla

kazanmaktadırlar. Arthur kral olduktan sonra aradan geçen yıllarda ülke topraklarını genişletir, kazandığı başarılarla halkının gözünde büyük bir kahraman ve mükemmel bir kral olur.

Türk kültürü atlı göçebe medeniyetine dayanan bir kültürdür. Dolayısıyla bu kültürde öne çıkan özellikler avcılık, savaşçılık ve hayvancılık üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu sebeple Türk medeniyetinde ata iyi binen, silahı iyi kullanan, yurdunu ve otağını her türlü düşmana karşı savunan, iyi bir avcı ve savaşçı olan *alp* tipi ortaya çıkmıştır. Aynı medeniyet dairesinde bilgelik ve manevi liderlik özellikleriyle öne çıkan *eren* tipi de *alp* tipinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir. İslamiyetten sonraki dönemde ise *alp* tipi i'lâ-yı kelimetullah, gazilik ya da şehitlik mertebesine ulaşmak gibi ideallerle birlikte yerini *gazi* tipine; *eren* tipi de yerini Allah'ın adını her yere yaymak, İslamiyetin güzelliklerini bütün insanlara göstermek isteyen *veli* tipine bırakmıştır (Kavruk ve Durukoğlu, 2012: 19).

İslamiyetten önceki Türk destanlarında karşımıza çıkan kahraman tipi, *alp* tipi adını almaktadır. “*Alp kelimesi, eski ve yeni birçok Türk lehçelerinde, kahraman, cesur, yiğit, zorlu manalarında kullanılmıştır. Bu kelime İslamiyetten önce ve sonra, Türk toplumları arasında hem özel isim, hem de şeref unvanı olarak kullanılmıştır. Yalnız, İslam kültürünün tesiriyle, şark İslam dünyasında çok yaygın bir lakap olan gazi kelimesiyle birleşerek alp-gazi şeklinde kullanılmaya başlanmıştır.*” (Köksal, 1984: 13-14). Maddi güç ile manevi gücün birleştiği, kimi zaman manevi gücün daha ağır bastığı *Battal Gazi Destanı*'nda *alp-gazi* tipi karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki öncelikle Battal Gazi, çok genç yaşta savaş meydanlarında kahramanlığını ispatlamış birisidir. Onun şahsında olağan ve olağanüstü iç içe geçmektedir. Güçlü, zeki bir savaşçı olan Battal Gazi aynı zamanda fedakâr, tok gözlü, yüce gönüllü ve adaletlidir. Savaşlarda hem tam bir *alp-gazi* tipinin özelliklerini göstermekle birlikte normal hayatında *veli* tipinin özelliklerinden de örnekler sergiler. Hızır'la yoldaş olan (s. 128) Battal Gazi'nin doğumu, özellikleri ve yapacakları hadisle müjdelenmiştir (s. 68, 82). Peygamber soyundan geldiği söylenmektedir ve babası Malatya'nın seraskerlik görevini yürüten önde gelen kişilerindendir (s. 69-70) Asıl adı Cafer olan Battal Gazi, ilk kahramanlığını babasını öldüren Mihriyayil'i öldürerek gösterir (s. 76) ve onun seraskerlik görevini devralır. O, cesur ve korkusuz olduğu kadar çok da zekidir, kimi zaman düşmanlarını gücüyle değil zekâsını kullanarak mağlup eder (s. 127). Gür bir sese de sahip olduğu için attığı naralarla düşmanı korku ve heyecana sürükler (s. 106, 128). Savaşlarda başkalarının yenediği düşmanları kolaylıkla yener. Ahlaki ve dinî değerlere bağlılığı üst seviyede olan Battal Gazi'nin hayatla ilgili hiçbir kaygısı yoktur ve o dünya malına önem vermez, düşmandan elde

ettiği ganimetlerin tamamını başkalarına dağıtır (s. 96, 107). O, düşman eline düşen Müslümanları -bu kişi kendi aleyhinde biri de olsa- kurtarmak için mücadele eder, içinde yaşadığı toplumun bütün sorunlarını çözmek için gayret gösterir. Destanda onu öldürmeye yönelik bütün girişimlerin sonuçsuz kaldığı görülmektedir. Battal Gazi'nin olağanüstü özellikleri de vardır. Aslan, yılan gibi vahşi hayvanlar, denizlerdeki balıklar onu tanır, ona hizmet eder (s. 122, 130, 209, 233); Battal Gazi geçmiş peygamberlerle görüşür, onların hepsinin dualarını alır. Hz. Hızır ona yoldaş olur, zor durumda yardım eder (s. 128, 205); Hz. İlyas ona dua eder, Hz. İlyas'ın duası sayesinde ölüleri diriltir (s. 128-129). Bütün bu nitelikleri ile o idealize edilmiş bir alp-gazi tipidir.

Kral Arthur'un babası bir kral olan Uther Pendragon, annesi ise Titagil isimli dükün eski eşi Igraine'dir. Battal Gazi'nin babası ise Malatya'nın ileri gelenlerinden soylu bir aileye mensup olan ve ölümüne kadar seraskerlik görevini yürüten Hüseyin Gazi, annesi Saide Hatun'dur. Kral Arthur'un babası eceliyle ölmüşken (s. 23), Battal Gazi'nin babası düşman tarafından öldürülmüştür (s. 16-18). Kral Arthur doğduktan sonra Uther Pendragon'un Merlin'e verdiği söz nedeniyle Ector'a verilmiştir (s. 22-23). Battal Gazi ise daha küçük bir çocukken babası şehit edilmiştir. Destani metinlerde önemli olan destan kişinin gösterdiği kahramanlıklar olduğu için her iki metinde de kahramanların çocukluğu hakkında bilgi verilmemektedir. Her iki metinde de kahramanların düşmanlarının yanı sıra olağanüstü bazı varlıklarla da savaştığı görülmektedir. Kral Arthur, bir savaşta Merlin'in kehanetine uygun olarak Mordred tarafından öldürülmüşken (s. 859-862), Battal Gazi'nin ölümü, kendisini seven Kayser Kanatus'un kızının ona Bizans ordusunun geldiğini haber vermek için attığı taş yüzünden olur (s. 312-313).

İncelediğimiz iki metinde Kral Arthur ve Battal Gazi birinci dereceden kişilerdir. Ancak her iki eser de ikinci dereceden kişiler olarak hayli geniş bir isim kadrosuna sahiptir. Metinlerde adı yüzlerce defa geçen kişiler olduğu gibi bir veya birkaç kez adı geçen kişiler de mevcuttur. *Arthur'un Ölümü*'nde Arthur'dan başka sık sık sahnede olan birinci derece şahıslar; kâhin Merlin, Arthur'un eşi Guenevere, şövalyeler -özellikle Gawaine, Tor, Gareth, Launcelot, Bedivere, Mordred, Tristram, Bors, Galahad-, süt-kardeşi Kay'dır.

Arthur'un Ölümü'nde ön plana çıkan ve olay örgüsünün gelişiminde önemli rol oynayan şahıslardan birisi yuvarlak masa şövalyelerinden olan Sir Launcelot'tur. Bu kişi metnin merkezine oturtulan şövalyelik ideali ve buna bağlı olarak Camelot'un çöküşü ile ilişkilendirilebilecek olan aşkın taraflarından birisidir. Sir Launcelot şövalyelerin içinde en cesur ve ye-

tenekli olanıdır. Turnuvalarda ve savaşlarda yenilmezliği ile diğer şövalyeler için örnek olarak görülmektedir. Ancak Kral Arthur'un ve krallığın koruyuculuğunu üstlenen Launcelot bağlı olduğu kralın eşi Guinevere'ye âşıktır. Mükemmel bir şövalye olduğunun altı çizilen Launcelot Kutsal Kâse'yi göremeyecek kadar günaha batmış, şövalyeliğin dinî boyutunu ihmal etmiştir (s. 637-641). Kutsal Kâse arayışında eksikliğini gören Launcelot, buna rağmen kraliçeye olan aşkından vazgeçmez.

Battal Gazi Destanı'nda ise Battal Gazi'den başka sık sık sahnede olan Abdülvehhab, Emir Ömer, Abdüsselam, Ahmet Turan, Akabe ve Babek birinci derece şahıslardandır. Ayrıca metinde Kayser ve Halife adı verilen değişik isimli hükümdarlar yer almaktadır. Destanda Battal Gazi'den sonra başlıca kahramanlardan biri ona en yakın kişi olan Abdülvehhab Gazi'dir. Hayli uzun bir ömür sürmüş olan Abdülvehhab Gazi, Battal Gazi'ye Hz. Peygamber'in emanetlerini ulaştırır (s. 33-35). Battal Gazi'nin yakın dostlarından biri de Emir Ömer'dir. Metinde olumsuz karakterin olumlu karaktere dönüşümünün en önemli temsilcilerinden biri konumunda Abdüsselam yer almaktadır. O; başlangıçta Battal Gazi'yi kıskanan, ona sürekli muhalefet eden karşı güç konumunda iken; Battal Gazi tarafından düşman elinden kurtarıldıktan sonra, onun yanında yer almaya başlar.

Her iki metinde de şahıs kadrosunda olağanüstü varlıklara yer verildiği görülmektedir. Kral Arthur ve şövalyeleri göl perisi ile savaşır (s. 55, 62), Kral Arthur tek başına devle mücadele eder (s. 151- 154); Battal Gazi'nin Kafdağında devler ve cadılar ile savaşa tutuşur (s. 197-198). Her iki metinde de yer alan bu ve benzeri olaylarda olağanüstü varlıklarla karşılaşılmaktadır.

Özetle söylemek gerekirse hem destanda hem romansta olaylar neredeyse bir kişi etrafında şekillenir. Bu kişilerin en önemli özellikleri birer kahraman olmalarıdır. İki metinde de başkahramanlar iç dünyalarıyla değil aksiyoner kişilikleriyle dikkat çekerler. Bu kişilerin çocuklukları ve o güne nasıl geldikleriyle çok ilgilenilmez, bunun yerine içinde buldukları zamanda hangi olaylara karıştıkları, düşmanlarını nasıl yendikleri anlatılır. Bu kahramanlar eserin başından sonuna aynı özellikleri sergilerler yani kişisel olarak bir gelişme göstermezler. Bu yönüyle bu karakterler birer düz karakter olarak nitelendirilebilir.

3.3. Zaman ve Mekân

Romansta olaylar zamansal olarak tarihî bir nitelik göstermektedir ve mekânlar olayların tarihte yaşandığı yerler ile uyum içerisindedir. *Arthur'un Ölümü*'nde anlatılan olayların zamanı Orta Çağ olup metinde Kral Arthur'un babasının krallık döneminden Kral Artur'un ölümüne kadar

olan süreç anlatılmaktadır. Metinde olayların merkezinde yer alan mekân Camelot'tur. "*Arthur'un Camelot'u Ortaçağ İngiltere'si şövalye-asil sınıfı değerleri ve chivalry idealinin yaşatıldığı yer ve ülkenin geçmiş görkeminin ifadesi olarak betimlenir.*" (Çalın, 2006: 51).

Battal Gazi Destanı İslamiyetin kabulünden sonra teşekkül eden bir destan olması ve Battal Gazi'nin tarihî kaynaklarda yer alması nedeniyle zamansal olarak gerçekçi bir profil göstermektedir. Destanda döngüsel zamana ait ifadeler girift bir yapıdadır. Zaman zaman günün vakitleri ezanla bağlantılı olarak sunulmakta, destanın bazı bölümlerinde sabahın oluşu Kaf dağından güneşin başkaldırmasıyla ifade edilmektedir (Polat, 2017: 374-375). Destanlarda yer alan mekânların bir kısmı tamamen hayalî veya kurgusal olarak nitelendirilebilirken, büyük çoğunluğu gerçek yer adlarından hareketle kalıplaşmış veya tipolojik özelliklere sahip gerçeğe yakın özellikte mekânlardır (Çobanoğlu, 2015: 117). *Battal Gazi Destanı*'nda mekân cihat fikrinin benimsetilmesi noktasında kullanılan bir araç konumundadır. Battal Gazi'nin mekân ile olan ilişkisi o mekânlarda İslamiyeti yaymak için savaşması ve insanların İslamiyete davet edilmesi ile ilgilidir (Polat, 2017: 369). Destanda mekânın merkezi olarak Malatya görülmektedir. Çünkü Malatya Battal Gazi'nin doğduğu ve yaşadığı yerdir. Bağdat, halifenin de yaşadığı yer olarak metinde geçen önemli mekânlardandır. Bunun dışında destanda olayların çok geniş bir coğrafyada geçtiğini söylemek mümkündür. Metinde Anadolu'nun hemen her bölgesi ve bazı ülkeler olayların yaşandığı mekânlar olarak yer almaktadır. Ayrıca Battal Gazi'nin olağanüstü varlıklarla mücadele ettiği Kafdağı da mekân olarak metinde geçmektedir.

İki metinde de mekân sadece birer isim ve yer olarak geçmektedir. Bu mekânlar genellikle büyük şehirler, dağlar, ovalar, savaş meydanları gibi açık mekânlardır. Kapalı mekân sayılabilecek saray, ev gibi yerlerin ayrıntısına yer verilmemiştir. Mekânların anlatımında tasvir çok görülmemektedir. Dolayısıyla metinlerde mekân ve insan ilişkisi üzerinde durulmaz.

3.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Anlatmaya dayalı edebî metinlerin yapı bakımından temel unsurlarından biri bakış açısidir. Anlatmaya dayalı edebî türlerde hem metin halkası hem vaka zinciri hem de eserin dili, bakış açısına göre şekil almaktadır ve bunların eserdeki görünüşlerinde bakış açısının önemli bir rolü vardır. Metin halkalarının şekillenmesi ve düzenlenmesinde, onların bir sistem hâlinde "eser" denilen bütünü meydana getirmesinde bakış açısının rolü inkâr edilemez. Hatta itibari âlemin yaratılmasında da bakış açısının payı vardır. Bakış açısı "*vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde*

kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.” (Aktaş, 2003: 78). Dolayısıyla bakış açısı, eserin bütünlük içinde ortaya çıkmasına yardımcı olur; romanı vücuda getiren yapı unsurlarını düzenleyerek yapının estetik değer kazanmasını sağlar.

Anlatmaya dayalı edebî metinlerin bazılarında anlatıcı hem yaratıcı hem de yansıtıcı konumdadır. Her şeye vâkıf ve olaylara çeşitli yönlerden bakabilen hâkim (tanrısal) bakış açısına sahip olan bu anlatıcı her şeyi bilme, görme ve sezme yeteneğine sahiptir. Böylece her şeyi bilen ve gören bu anlatıcı metindeki kişilerin duyguları ve düşüncelerini, mekâna ve zamana bağlı olarak olay örgüsündeki değişimleri bir bütün hâlinde ortaya koymaktadır.

Battal Gazi Destanı'nın hâkim (tanrısal) bakış açısıyla kurgulandığı görülmektedir. Bu bakış açısında; her şeyi bilme, görme ve sezme yeteneğine sahip olan anlatıcı; metin kişilerinin geçmişleri, şimdiki hâlleri ve gelecekleri hakkında bilgiye sahiptir, onların rüyalarına ve düşündüklerine hâkimdir: “*Seyyid'in bundan haberi yok idi ve bir saatten sonra Seyyid Hazreti minberden aşağıya indi. Mübarek başın aşağıya eğdi, fikre varup eyiderdi: Aceb nice yârenlerim kurtaram gice kaçan ola diyü fikr iderdi.*” (s. 143). Destanda anlatıcı, destan kahramanının doğumuyla ilgili detayları, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını, yeteneklerini, rüyalarını, mucizevi kişiliğini, yaptığı savaşları ve bunlarda gösterdiği başarıları gözlemleyen, bütün ayrıntıları bilen ve aktaran bir konumda bulunmaktadır.

Arthur'un Ölümü'nde de ilk bölümden itibaren anlatıcı, hâkim (tanrısal) bakış açısıyla olayları çoğunlukla üçüncü tekil şahsın ağzından aktarmaktadır. Her şeyi bilen, gören ve sezen, sınırsız bir görüş ve bilişe sahip olan bu hâkim (tanrısal) anlatıcı; metin kişilerinin rüyaları, düşündükleri, hissettiklerini açık bir biçimde anlatmaktadır: “*Kral Mark, bir çeşmenin yanına varıncaya kadar yoluna devam etti; orada dinlendi ve 'Kral Arthur'un sarayına mı gideyim, yoksa kendi memleketime mi döneyim?' diye düşünerek tereddüde düştü.*” (s. 431).

Anlatıcı, başkişi gibi metindeki diğer kişilerin eylemlerine de hâkimdir; kişilerin geçmişlerini, geçmişte neler olduğunu bilir:

“Yola çıkan Sir Tristram, doğru Camelot'a, evvelce Merlin'in yaptığı mezar taşına gitti. İrlanda Kralının oğlu Lanceor, Balin tarafından bu mezar taşının yanında öldürülmüştü; güzel Lady Columbe de sevgilisi Sir Lanceor'un ölümünden sonra onun kılıcıyla kendi canına kıymıştı. Merlin'in büyüleri sayesinde Sir Lanceor ile sevgilisi aynı mezar taşının altına gömülmüşlerdi. Ve o sıralarda Merlin bir kehanette bulunmuştu: Arthur'un

devrinde yaşayan en iyi iki şövalyenin, en sadık iki âşığın burada savaşacaklarını söylemişti.” (s. 426).

Anlatı metnindeki bu ayrıcalıklı konumu sayesinde metnin değerler sistemini ve metindeki karmaşık yapıyı da bakış açısı belirlemektedir. Metin kişilerinin isteklerini, planlarını, rüyalarını bilmekte bunlardan hareketle kişiler, zaman, mekân ve olay örgüsünü şekillendirmektedir. Hâkim (tanrısal) anlatıcı, her şeyini bildiği Kral Arthur'un ve diğer şövalyelerin siyasi ve toplumsal hayatın içindeki konumunu bütün yönleriyle gözler önüne sermektedir.

3.5. Anlatım Teknikleri

Modern anlatı metnlerinde anlatmak istediği konuyu ve güzel etkili bir biçimde okuyucuya sunmak isteyen yazar gerek anlattığı konuyu pekiştirmek ve gerekse esere form kazandırmak için anlatma, gösterme, tasvir, mektup, özetleme, geriye dönüş, montaj, leitmotiv, diyalog, iç diyalog, iç çözümleme, iç monolog, bilinç akımı gibi farklı anlatım tekniklerine başvurmaktadır. Bu anlatım teknikleri doğru yerde ve ustalıkla kullanıldıkları takdirde anlatıma hareket ve çeşitlilik katmakla birlikte estetik yapıya da derinlik kazandırmaktadır.

Bu kadar çeşitlilik gösteren bu anlatım teknikleri bir anda ortaya çıkmamış, tarihî süreç içerisinde zamanla gelişmişlerdir. Romanın bir nevi öncüsü sayılabilecek destanlarda anlatıcı her zaman ön planda olduğu için “anlatma tekniği” hariç günümüz anlatılarında görülen diğer tekniklere rastlanmamaktadır. Destandan romana doğru ilerleyen süreçte varlığı inkâr edilemez bir unsur olarak karşımıza çıkan ve anlatı sisteminin vazgeçilmez elemanı olan anlatıcının metnin biçimlenmesinde tartışılmaz bir ağırlığı ve önemi bulunmaktadır (Tekin, 2004: 190). Anlatma tekniğinde bütün dikkatler anlatıcının üzerinde yoğunlaşır, hikâyedeki her türlü tasarruf anlatıcının elindedir. Bu yöntemde okuyucu olayları bir aracı vasıtasıyla dinlediği/gördüğü için anlatmada herhangi bir duygu yoğunluğu meydana getirilemez. Olayları gören, yorumlayan, değerlendiren, kendince önemli bulduğu noktalarla dinleyici/okuyucuya aktaran sade anlatıcıdır. Dolayısıyla da anlatma tekniğinde anlatıcı genellikle tanrısal konumlu anlatıcıdır.

Battal Gazi Destanı'nda baştan sona anlatma tekniği kullanılmıştır. Buradaki anlatıcı olayların dinleyenlere aktarılmasındaki tek vasıta. Her şey onun anlatmasıyla ortaya çıkmaktadır. Destan boyunca anlatıcı olayları aktarırken kendisinin de bunları başkasından dinlediğini dile getirerek olaylara giriş yapar:

“Râviyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âsâr şöyle hikâyet ve bu yüzden rivâyet iderler ki işte Seyyid Battâl hazretlerinin kıssası şol mahalle kadar ‘ayân

ve beyân olındı idi ki Seyyid Battâl hazretlerini tutup zindâna koyup Kayser'e nâme yazup gönderdiler idi. Ol âdem dahı Kayser'e gide tursun pes bu taraftan Kaytûr bir gice Resûl-i Ekrem hazretlerini düşünde gördi kim ya'ni kıyâmet kopmuş ve kamu peygâmbere ve evliyâlar Resûl hazretlerinden şefa'at istediler. Kaytûr dahı ileri varup Resûl hazretleri'nden şefa'at istedi. Hazret-i Resûl salla'llâhu 'aleyhi ve sellem eyider: Ya Kaytûr benim ciger kûşem Seyyid Battâl Gâziyi tüz zindândan çıkar ve anın önünde Müslimân ol. Tâ kim senin başına dahı bu hâl gelecekdir. Ben dahı ol vakit şefa'at idem didi. Çün Kaytûr uykudan uyandı, vücûdî dîredi, düşünde kimi gördüğün bildi. Hemân-dem îmân nûri gönlinde şu'le virdi. Tiz andan turup Mansûr'un katına geldi ve Resûl hazretlerini düşünde gördüğünü ve kıyâmet kopdığını bir bir şerh eyledi. Andan Mansûr dahı eyitdi: Ya Melik ben kulın dahı öyle gördüm didi. Pes Kaytûr buyurdi: Varın ol sultânı zindândan çıkarın. Benim katıma getürün didi. Hemân-dem Mansûr turup zindâna geldi. Seyyid Hazretini görüp mübârek hâk-i pâyine yüz sürdi ve 'özüni diledi. Kaytûr ve kendi peygâmbere hazretlerini düşünde gördüğünü şerh eyledi. Seyyid hazretleri eyitdi: Öyle olur sen kayırma olacak iş takdirde olur didi." (s. 119).

Destanda tanrısal konumlu bir anlatıcı tarafından olaylar anlatılırken zaman zaman kişilerin konuşmaları da verilmektedir. Anlatı metinlerinde kişilerin konuşmalarını anlatıcı aracılığıyla vermek mümkün olduğu gibi anlatıcıyı kaldırarak vermek de mümkündür. Kişilerin konuşmalarını tiyatrodada olduğu gibi aracısız şekilde verme tekniği gösterme tekniğidir. Daha çok modern romanlarla birlikte görülmeye başlanan bu teknik realizmden sonra gelişmiştir. *Battal Gazi Destanı*'nda ise kişilerin konuşmaları devrin anlatım özelliklerine uygun olarak anlatıcı vesilesiyle dolaylı olarak dinleyici/okuyucuya iletilmektedir:

"Ahmer gözin açdı, gördi Ca'fer gögsine çıkmış oturur, eyitdi: Nicedir şart yerine getürür misin didi. Ahmer eyider: Erlik oldur kim sözünde sâdık ola. Ca'fer gögsinden turu geldi. Ahmer dahı kalkdı. Ca'fer'in önünde baş kodı yüzün yere urdı eyitdi: Ne diyem ki, Müliman olam? Ca'fer Gazi, kelime-i şahâdeti Ahmer'e ta'lîm idüp öğretti, imanı arz kıldı. Kız dahı bilesince Müsliman oldı. Andan Ahmer, Ca'fer hazretlerinin elin tutup kasra çıkdılar oturdılar. Tîz Ahmer bir kadeh toldurdi, Ca'fer'e sundı. Ca'fer eyitdi: Bizim dinimizde şarâb içmezler, harâmdır didi. Çün kim kız anı eşitdi, bezim âletin devşirdi, kuzı piryânını ortaya kodı, yediler. Ahmer eyitdi: Yâ Ca'fer gerekdir kim bu demde sana bir lagab koyam, bana hâtırın kalmasun didi. Ca'fer eyitdi: Hoş ola. Ahmer eyitdi: Senin adın Battâl olsun didi. Ca'fer eyitdi: Ben dahı sana bir ad koyam didi. Ahmer eyitdi: Hoş ola. Eyitdi: Senin adın Ahmed-i Tarrân olsun didi. Birbirleriyle şâd ve hurrem oturdılar." (s. 88).

Arthur'un Ölümü'nde de anlatım tekniği olarak *Battal Gazi Destanı*'nda olduğu gibi aktarma yöntemi kullanılmıştır. Orada da romans boyunca bütün olaylar bir anlatıcının gözünden okura ulaştırılmaktadır:

“Şimdi gene Sir Percivale'den bahsedelim. Sir Percivale uzun müddet yolculuk ettikten sonra bir ormanda, kırık kalkanlı, kırık miğferli bir şövalye ile karşılaştı. Bu iki şövalye, birbirlerini görür görmez derhal savaşılmaya hazırlandılar, atlarının bütün hızıyla birbirlerine doğru atıldılar; şiddetle çarpıştıkları zaman Sir Percivale yere yuvarlandı. Sir Percivale çabucak ayağa kalktı, kalkanını omuzuna aldı ve kılıcını çekerek, öbür şövalyenin de atından inmesini istedi. “Sonuna kadar savaşalım.” dedi. Diğer şövalye, “Daha savaşmak istiyor musunuz?” diyerek atından indi ve hayvanını uzaklaştırdı. Derken iki şövalye acele etmeden birbirlerine yaklaştılar ve orada kılıçlarını asil bir tarzda kullanarak çarpıştılar, bazen vuruyorlar, bazen geriliyorlar ve birbirlerinin vücutlarında derin yaralar açıyorlardı. Pek az dinlenerek böylece hemen hemen yarım gün savaştilar. İki de hiç olmazsa on beş yerinden yara almış ve o kadar kan kaybetmişti ki hâlâ ayakta durabilmelerine insan hayret ediyordu” (s. 592).

Arthur'un Ölümü'nde olayların anlatılması sırasında zaman zaman kişilerin konuşmaları verilmektedir. Bu konuşmalar, *Battal Gazi Destanı*'nda olduğu gibi bir anlatıcı vasıtasıyla gerçekleşmekte, sözler dolaylı olarak okura ulaşmaktadır:

“Sir Lancelot, ‘Geri dönün,’ dedi; ‘zira üstünüze aldığımız vazife başarılı, Sir Tristram ile buluştum. İşte bakın, Sir Tristram’ın ta kendisi.’ O zaman Sir Gawaine sevindi ve Sir Tristram’a, ‘Hoş geldiniz, benim üstümden büyük bir yük kaldırdınız,’ dedi; ‘bu saraya niçin geldiniz?’ Sir Tristram, ‘Güzel efendim, bu memleketi Sir Palamides yüzünden geldim,’ dedi; ‘ikimiz bugün mezar taşının yanında savaşmaya karar vermiştik. Ondan haber çıkmamasına hayret ediyorum. Lordum Sir Launcelot ile tesadüfen buluştuk.’ O sırada Kral Arthur görüldü. Sir Tristram’ın geldiğini öğrenince koşup onu elinden tutarak, ‘Sir Tristram, hiçbir şövalyeyi bu sarayda böyle bir sevinçle karşılamadım,’ dedi.” (s. 428).

Anlatmaya dayalı edebî metinlerde sık kullanılan bir diğer anlatım tekniği de tasvir tekniğidir. İnsan, tabiat, eşya veya mekânın kelimelerle resmedildiği, âdeta görünür hâle getirildiği; okuyucunun gözü önünde tecesüm ettirildiği tasvir tekniği aracılığıyla söz konusu insan, tabiat, eşya veya mekân sadece soyut bir isim olmaktan çıkmaktadır ve okuyucu böylece onu benzerlerinden ayırıp kendi çizgileriyle tanımaktadır (Çetişli, 2004: 100). Tasvir tekniği kullanılarak bir yandan metnin dünyası süslenirken diğer yandan okuyucuya birtakım hususlar anlatılmış, açıklanmış olur.

Gerek *Battal Gazi Destanı* gerekse *Arthur'un Ölümü* olaya dayalı metinlerdir. İki metinde de kişilerin başlarından geçen maceralar konu edilmektedir. Bu maceraların anlatılması sırasında zaman zaman tasvirlerle de

yer verilmektedir. Ancak bu tasvirler çok az yer tutmakta, sadece destan veya romans kahramanlarının ilgisinin odaklandığı yer veya kişilerin tanıtılmasında kısaca kullanılmaktadır. Bu da destan ve romanslarda gerçekçi bir dünya yaratmak gibi bir niyetin olmadığını göstermektedir.

Mesela, *Battal Gazi Destanı*'nda Emir Ömer ve Battal Gazi bir sefer sırasında güzel bir köşk, köşkte yaşayan güzel bir kızla karşılaşır. Bir romancı tarafından belki sayfalarca sürecek bir tasvirle anlatılabilecek bu köşk ve kızın tasviri aşağıdaki alıntıda koyu harflerle gösterilmiştir:

“Emir Ömer ve Battal Gazi atlara bindiler. Teferrüc ide ide bir su kenarına geldiler, kondılar. Seyyid Battal Gazi diledi kim suya gire, atına bindi, suyu öte geçdi, bir yere geldi, suya girdi, sudan çıkıdı. Esbâblarını geyerken gördi, **karşuda bir büyük bâğın içinde bir köşk, orta yerinde çep çevre dîvâr yapılmış, içerisi tob tolu dürlü dürlü envâ’î yemişler ve reyhânlar.** Seyyid Battâl eyitdi: **Bu ne hûb makâmıdır,** ‘aceb kimin ola deyüp becid atına bindi, kapusını aradı ki teferrüç eyleye. Nâ-gâh bu kasrın bir penceresi açıldı. Seyyid nazar eyledi, gördi kim **bir mahbûbe kız, boynı kulagaı açık, sîm ü zer içinde müstagrak olmuş. Beline degin taşra çıkmış, dört tarafa bakar. Bin bin Yûsuf-ı Mısri, Züleyhâ bunun katında ser-gerdân olmuş.** Hemân sâ‘at ol bakışda yüz bin cân u gönül-den Seyyid Battâl ‘âşık oldu.” (s. 90).

Arthur'un Ölümü'nde de tasvirler oldukça kısa tutulmuş, mekân veya eşyanın sadece dikkat çeken özelliklerine yer verilmiştir. Romanstan alınan aşağıdaki parçada bunun örneği koyu harflerle gösterilmiştir:

“Derken, günün birinde Kral, Sir Florence isminde bir şövalyeyi çağırdı, ona kâfi miktarda yemekleri olmadığını söyledi: ‘Civardaki büyük ormanlarda ve ağaçlık arazide düşmanlarımın birçoğunun davarı var. Senin hazırlanıp oralardan erzak toplamanı istiyorum. Yanına yeğenim Sir Gawaine’i, Sir Wishard’ı, Sir Clegis’i, Sir Cleremond’u ve diğer bazı kimseleri de al ve orada elde edebileceğiniz bütün hayvanları buraya getirin.’ Bu şövalyeler derhal hazırlanıp **ormanlardan, tepelerden, ağaçlık arazilerden geçtiler ve nihayet güzel çiçekler ve çimenlerle dolu hoş bir çayıra vardılar.** Ve o geceyi orada dinlemekle geçirdiler. Ertesi sabah gün doğarken Sir Gawaine atına bindi ve maceralar aramak için usulca arkadaşlarından uzaklaştı. Çok geçmeden, silahlı bir adamın bir ormanın yanından atını rahat rahat sürdüğünü gördü; **kalkanı omuzlarına bağlı idi, kuvvetli bir savaş atına binmişti ve yanında büyük bir mızrak taşıyan bir erkek çocuktan başka hiç kimse yoktu. Şövalyenin kalkanında, siyah yakut üzerine altından yapılmış, başı bir kuşu, bedeni bir aslanı andıran üç ejderha resmi vardı. Kalkanın üst kısmı gümüş rengindeydi”** (s. 160-161).

Destan ve romansta var olan anlatım teknikleri oldukça sınırlıdır. Her iki metin de bir anlatıcının varlığını zorunlu kılan ve her şeyin onun pence-

resinden sunulduğu anlatma tekniği üzerine bina edilmiştir. Metinlerde görülen konuşmalar, kişilerin diyalogları da dolaylı anlatım kullanılarak yine anlatıcı aracılığıyla dinleyici/okuyucuya ulaştırılmaktadır. Eserlerde çok az kullanılmış olan tasvir tekniği ise mekân veya eşya ile dinleyici/okuyucunun dikkatini dağıtmadan olaylar üzerine odaklanmasını sağlamaktadır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Etrafında şekillendikleri ana tema noktasında *Arthur'un Ölümü* ile *Battal Gazi Destanı* bazı farklılıkları bünyelerinde barındırmakla beraber, bu iki eserin romans ve destana ait bazı ortak nitelikleri de içerdiğini söylemek mümkündür. Her iki metin de anlatmaya dayalı edebî türlerin öğelerini bünyesinde taşımaktadır. Her iki metinde de olaylar, olağan ve olağanüstü nitelikleri bünyesinde barındıran tarihî kahramanların etrafında teşekkül etmektedir. Metinlerde olay örgüsü gerçek-kurgu ikilemi düzlemine oturtulmuş olup bazı olağanüstülüklere de yer verilmektedir. *Arthur'un Ölümü*'nde ön plana çıkan unsur şövalyelik ideali, *Battal Gazi Destanı*'nda ise İslamiyetin yayılması için verilen mücadelelerdir. Bu noktada metinde yer alan kahramanların hayatları ile ilgili detaylarda bazı farklılıkların ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Her iki metnin, olay örgüleri bağlamında değerlendirildiğinde, savaş ve kahramanlık üzerine oturtuldukları söylenebilir. *Arthur'un Ölümü*'nde Kral Arthur ve şövalyeleri; kilise, Hristiyanlık ve ülkelerini düşmandan korumak adına savaşlar yapmaktadır. *Battal Gazi Destanı*'nda ise Battal Gazi ve arkadaşları İslamiyeti yaymak maksadıyla cihat etmektedirler. *Arthur'un Ölümü*'nde olay örgüsünün merkezinde Kral Arthur bulunmakla birlikte muhtelif bölümler onun şövalyelerinin kahramanlık maceralarına ayrılmıştır. *Battal Gazi Destanı*'nda ise merkezde Battal Gazi ve onun kahramanlık maceraları yer almaktadır ve daha ziyade kişi odaklı bir metindir. Olay örgüsü bağlamında savaş ve kahramanlık noktasında her iki metnin benzerlikleri söz konusu olduğu için romans-destan türlerinin olay örgüsü açısından benzerlik taşıyan türler olduğunu söylemek mümkündür.

Her iki metin şahıs kadrosu açısından değerlendirildiğinde şövalye tipi ile alp-gazi tipinin savaşçı kimlikleri, cesaret, kahramanlık, asalet ve dürüstlük gibi nitelikleri, Tanrı'nın emirlerine uymaları, dinlerini müdafaa etmeleri, kendilerini güçsüzleri korumaya adanmaları, ülkelerini sevmeleri, düşman ile mücadeleden kaçınmamaları, düşmanlarına karşı durmadan ve merhamet etmeden savaşmaları, sebepsiz olarak birilerine zarar vermeleri, kılıçlarını sadece gerekli olduğu zaman kullanmaları noktalarında benzerliklerinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bu noktada

romans kahramanı şövalye tipi ile destan kahramanı olan alp-gazi tipinin farklı kültür ve coğrafyalarda birbirinin karşılıklarıdır.

Metinler zaman noktasında karşılaştırıldığında ise, her ikisinde de tarihî olayların anlatıldığı ve zamansal olarak gerçekçi bir nitelik gösterdikleri görülmektedir. Metinlerde olayların hem gerçek hem olağanüstü nitelik gösteren mekânlarda geçiyor olması da her iki metnin benzerlik hanesine yazılabilir.

Hem *Battal Gazi Destanı*, hem de *Arthur'un Ölümü* romanı hâkim bakış açısıyla kurgulanmıştır. Böylece destan ve romanstaki anlatıcı kişilerin geçmişlerini, şimdiki hâllerini bilir, onların rüyalarına ve düşüncelerine hâkimdir. Bu bakış açısının anlatıcıya sağladığı konum sayesinde de anlatıcı hem destanda hem romansta kişilerin siyasi ve toplumsal hayat içindeki konumlarını bütün yönleriyle gözler önüne serebilmektedir.

Hem destanda hem romansta anlatma tekniği kullanılmıştır. Eserdeki kişilerin konuşmaları bile anlatıcının araya girmesiyle dolaylı olarak verilmiştir. Tarihî süreç içinde romanlarda ortaya çıkan diğer anlatma tekniklerinin tabiatıyla bu eserlerde olmadıkları görülmektedir. Her iki eserde de tasvirler sadece eşya ve tabiatı yüzeysel olarak ele almış, hikâyeye her zaman olay ve kahramanlık üzerine yoğunlaşmıştır.

Sonuç olarak konuları birbirinden farklı olsa da kurmaca metinlerin temel unsurları olan olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân, bakış açısı ve anlatıcı unsurları ve anlatım teknikleri açısından romans ve destan türleri birbirlerine benzemektedirler. Ancak bu eserler ait oldukları toplumların kültürel, geleneksel ve toplumsal özellikleri noktasında bazı farklılıklar taşımaktadırlar. Buna göre destan ile romansın, benzer zamanlarda ortaya çıkmış, ayrı iki kültüre ait ve birbirinin karşılığı olabilecek edebî türler olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Abrams, M. H. (1993). *A Glossary of Literary Terms*. Orlando: Harcourt Brace Collage.
- Aktaş, Ş. (2003). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (6. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Beer, G. (1970). *The Romance*. London: Methuen&Co.
- Boratav, P. N. (1979). "Battal". *İslam Ansiklopedisi. C II*, 344-351. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

- Çalın, S. (2006). *Sir Thomas Malory'nin "Le Morte D'arthur" ve Alfred Lord Temyson'un "Idylls of the King" Adlı Eserlerinde Şövalyelik İdeali (Chivalric Ideal) Kavramının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, J. (1997). *Amerika'da Romans Geleneği ve John Updike (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetindaş, D. (2014). *Yeni Türk Şiirinde Destan*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Demir, N. ve Erdem, M. D. (2006). "Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı". *Turkish Studies*, 1, 97-139.
- Frye, N. (1973). *Anatomy of Criticism: Four Essays*. New Jersey: Princeton University
- Frye, N. (2017). "Hikâye Türü Edebiyatın Dört Şekli". P. Stevick (Ed). *Roman Teorisi* (Çev. S. Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Gautier, L. (1965). *Chivalry*, J. Levron (Ed). London: Phoenix House.
- İz, F. ve Kut, G. (1985). "XV. Yüzyılda Nesir". *Büyük Türk Klasikleri*. İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları, 261-418.
- Kavruk, H. ve Durukoğlu, S. (2012). *Battalnâme*. İstanbul: Malatya Kitaplığı.
- Köksal, H. (1984). *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi.
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Malory, T. (2004). *Arthur'un Ölümü* (Çev. Mina Urgan). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Polat, İ. (2017). "Maaday-Kara Destanı ve Battal Gazi Destanı Üzerine Mukayeseli Bir Okuma". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 59, 367-388.
- Saunders, C. (2004). "Chaucer's Romance" C. Saunders (Ed). *A Companion to Romance From Classical to Contemporary*, (1-9). Australia: Blackwell.
- Scheick, W. J. (1994). *The Ethos of Romance at the Turn of the Century*. Texas: University of Texas.
- Shroder, M. Z. (2017). "Edebi Bir Çeşit Olarak Roman". P. Stevick (Ed). *Roman Teorisi* (Çev. S. Kantarcıoğlu). (19-33). Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Tekin, M. (2004). *Roman Sanatı (Romanın Unsurları) 1* (4. bs.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Togan, Z. V. (1931). "Türk Destanlarının Tasnifi". *Atsız Mecmua*, 1, 4.
- Weiss, J. (2004). "Insular Beginnings: Anglo-Norman Romance". C. Saunders (Ed). *A Companion to Romance From Classical to Contemporary*, (26-44). Australia: Blackwell.

Extended Summary

Romances constitute the previous form of the novel that appeared in Western literature and later entered Turkish literature. Epics are narrative texts that contain both real and imaginary times and places, based on unreal narration. On the other hand, novels are narrative texts that take the truth as a basis. Romances are narrative texts between epics and novels. In these texts, the features of imaginary epics and the elements of the novel based on reality are seen together. The romances that have been seen in the west from the 12th century to the 18th century and the religious epics in our literature such as *Battal Gazi*, *Satuk Buğra Han*, *Danişmend Gazi* epics are narrative texts that exist in the same periods and have similar characteristics. Heroism is intertwined with high religious sensitivity in romances and epics. These works have common features such as being formed around a single hero, not including the element of love, the extraordinary characteristics of heroes and according to most researchers they are the previous form of the novel. Therefore, romance and epic also contain many features of the novel. First of all, the narrator, perspective, plot, people, time and space, which are the basic elements of the novel, are the elements that exist in both romance and epic. In this article, firstly brief information about romance and epic is given, then being an example of two species *Arthur's Death* and *Epic of Battal Gazi* are compared in terms of technical elements. Thus, similarities and differences of romance and epic are revealed.

At the main theme point around which they formed, *Arthur's Death* and *Epic of Battal Gazi* contain some differences, but these two works also contain some common features of romance and epic. Both texts contain the elements of the novel and story, which are based on narration. In both texts, the events take place around historical heroes with exceptional qualities. In the texts, the plot is based on the real-fiction dilemma and some extraordinary things are also included. In *Arthur's Death*, the ideal of chivalry and in the *Epic of Battal Gazi*, the struggles for the spread of Islam come to the fore. At this point, it is possible to say that there are some differences in details about the lives of the heroes in the texts.

It can be said that both texts are based on war and heroism when evaluated within the context of plots. In *Arthur's Death*, King Arthur and his knights fight to protect their country, their churches and Christianity from the enemy. In *Epic of Battal Gazi*, Battal Gazi and his friends fight to spread Islam. King Arthur is at the center of the plot at *Arthur's Death*, but several chapters are devoted to the heroic adventures of his knights. In *Epic of Battal Gazi*, Battal Gazi and his heroic adventures are at the center, and it is rather a person oriented text. In the context of the plot, both texts are similar in that they are built on war and heroism. From this point of view, it is possible to say that romance and epic types are similar in terms of subject and plot.

When both texts are evaluated in terms of individuals, it is seen that the characteristics of the knight type and the alpine-veteran type are similar to courage, heroism, nobility, honesty, to follow God's orders, to defend their religion, commit themselves to protecting the weak, love their country, not to avoid fighting with

the enemy, fighting against their enemies without stopping and mercy, not to harm anyone for no reason, use their swords only when necessary. At this point, romance hero knight type and epic hero alpine-veteran type are the equivalent of each other in different cultures and geographies.

When the texts are compared at the time point, it can be seen that both of them describe the historical events and show a temporally realistic quality. The fact that the events take place in places that have both real and extraordinary qualities is similar aspects of both texts.

Both the *Epic of Battal Gazi* and *Arthur's Death* romance are designed from a divine perspective. Thus, the narrator in the epic and romance knows the past, present state, dreams and thoughts of the people. Thanks to the position provided by this point of view to the narrator, the narrator can reveal the positions of people in political and social life in all aspects in both epic and romance.

Narration technique was used in epic and romance. Even the speeches of the people in the works were given indirectly by the intervention of the narrator. It is seen that other narrative techniques that emerged in the novels in the historical process, naturally, were not found in these works. In both works, descriptions only deal with things and nature superficially, and the story always focuses on events and heroism.

As a result, although the subjects are different from each other, the romance and epic types are similar in terms of plot, the personality of the fictional texts, time and place, perspective and narrator elements and narrative techniques. However, these works differ in the cultural, traditional and social characteristics of the communities they belong to. Accordingly, it can be said that epic and roman are literary genres of two different cultures that can correspond to each other.